Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

5.9.2023

Rajavartio-osasto
Lainsäädäntöneuvos Jaana Heikkinen

Poliisiosasto
Lainsäädäntöneuvos Marko Meriniemi

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 7/2023 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain ja poliisilain 5 luvun 10 §:n muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018, jäljempänä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaki) 3 luvun salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä. Poliisilakiin (872/2011) tehtäisiin tekninen termimuutos.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa säädetään muun muassa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvista rikoksista sekä salaisesta tiedonhankinnasta rikosten estämiseksi ja vaaran torjumiseksi. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopiste on ihmisten rajanylittämiseen liittyvän rikollisuuden torjunta, esimerkkinä laittoman maahantulon järjestäminen, törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvät ihmiskaupparikokset, valtionrajarikokset sekä matkustusasiakirjoihin liittyvät väärennysrikokset. Lisäksi Rajavartiolaitos estää ja selvittää muun muassa luonnonvararikoksia ja merellisiä ympäristörikoksia.

Hallituksen esityksen tarkoituksena on parantaa Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan edellytyksiä sekä yhdenmukaistaa ja selventää säännöksiä.

Esitys liittyy helmikuussa 2023 hyväksyttyihin pakkokeinolain ja poliisilain muutoksiin, jotka tulevat voimaan 1.10.2023. Esitys noudattaa jo aiemmassa lainvalmistelukäytännössä omaksuttua lähtökohtaa, että salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä uudistetaan yhdenmukaisesti ja että sääntely on tältä osin mahdollisimman samansisältöistä. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää pääasiassa samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen kuin salaisia pakkokeinoja voidaan käyttää pakkokeinolain 10 luvun perusteella rikosten selvittämiseen

Lakimuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman yhtä aikaa pakkokeinolain ja poliisilain vastaavien muutosten kanssa, kuitenkin viimeistään 1.1.2024.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin ehdotetut muutokset

Televalvontaluvan muuttaminen henkilösidonnaiseksi

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 16 §:n nojalla Rajavartiolaitokselle voidaan sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi antaa lupa televalvontaan, jos henkilön lausumien tai

käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen ja siihen liittyvään ihmiskaupparikokseen tai törkeään metsästysrikokseen.

Esityksessä ehdotetaan, että televalvontaa koskeva sääntely muutettaisiin teleosoite- tai telepäätelaitekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Televalvontaa koskevassa luvassa ei enää lueteltaisi erikseen kaikkia niitä telepäätelaitteita tai -osoitteita, joita lupa koskee, vaan tuomioistuin myöntäisi luvan kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen olettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen.

Nykyisen sääntelyn laite- ja liittymäkohtaisuus aiheuttaa samassa asiassa useita peräkkäisiä televalvontalupien valmistelu- ja käsittelyprosesseja sekä Rajavartiolaitoksessa että tuomioistuimissa. Ehdotuksesta seuraisi, ettei Rajavartiolaitoksen tarvitsisi hakea enää erikseen yksittäisiä lupia kullekin henkilön hallussa olevalle tai hänen oletettavasti muuten käyttämälleen sellaiselle teleosoitteelle tai telepäätelaitteelle, joka selviää televalvontaluvan myöntämisen jälkeen.

Henkilön käyttämien teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden yksilöintitietojen selvittäminen jäisi edelleen Rajavartiolaitoksen virkavastuulla selvitettäväksi asiaksi. Pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista erillisen päätöksen. Siinä tulisi nimenomaisesti perustella, miksi toimenpiteen kohteeksi on valittu juuri kyseessä olevat teleosoitteet tai telepäätelaitteet.

Päätöksen perusteluvelvollisuutta ja jälkivalvontaa korostettaisiin myös edellyttämällä salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamista koskevassa lain 52 §:ssä, että myös televalvontaa koskevassa ilmoituksessa tiedonhankinnan kohteelle olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Tällä olisi merkitystä tiedonhankinnan kohteen oikeusturvatakeiden kannalta. Tällä olisi myös merkitystä tuomioistuimen tiedonsaannille, sillä pykälän nojalla kohteelle ilmoittamisesta on jatkossakin samalla ilmoitettava kirjallisesti luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Ehdotettu sääntely vastaa tuoreita pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia.

Näppäimistökuuntelu

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 31 §:n mukaan niin sanottu näppäimistökuuntelu sisältyy teknisen laitetarkkailun määritelmän piiriin, paitsi jos kysymys on sellaisesta luottamuksellista viestiä koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta, josta säädetään muualla laissa. Tämä tarkoittaa, että siltä osin kuin näppäimistökuuntelulla seurataan reaaliajassa esimerkiksi viestin kirjoittamista, kysymys ei olisi teknisestä laitetarkkailusta vaan teknisestä kuuntelusta.

Teknistä kuuntelua saadaan nykyisellään kohdistaa vain vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan henkilöön. Koska ei ole normaalisti perusteltua rinnastaa näppäimistökuuntelua asuntokuunteluun, otettaisiin teknistä kuuntelua koskevaan Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 25 §:n 3 momenttiin asiaa koskeva poikkeussäännös. Sen mukaan Rajavartiolaitos saisi kohdistaa teknistä kuuntelua tekniseen laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta, jos kuuntelu kohdistuu vain tekniseen laitteeseen, eikä tilaan, jossa laite sijaitsee. Tarkoituksena on mahdollistaa näppäimistökuuntelu teknisenä kuunteluna silloin, kun kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi eikä kuuntelulla saataisi tietoa siitä tilasta, jossa kyseinen laite sijaitsee.

Ehdotettu sääntely vastaa tuoreita pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia.

Peitelty tiedonhankinta tietoverkossa

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 23 §:n 1 momentin mukaan peitellyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedon-

hankintaa, jossa rajavartiomiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

Pykälän 2 momentin nojalla Rajavartiolaitos saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perustella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen tai törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen ja siihen liittyvään ihmiskaupparikokseen. Säännös koskee myös peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan Rajavartiolaitos saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten valmistelu on siirtynyt enenevästi tietoverkkoihin ja kansainvälistynyt. Tämä tarkoittaa rikoksia valmistelevien ja toteuttavien toimijoiden tehokasta piiloutumista, mikä vaikeuttaa rikosten estämistä ja selvittämistä. Laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskauppa sekä matkustusasiakirjoihin liittyvät rikokset ovat esimerkkejä rikoksista, joita valmistellaan tietoverkkojen avustuksella. Tällaisten rikosten estämisessä tarvitaan tietoverkoissa käytössä olevia tiedonhankintakeinoja. Tietoverkossa käytettävä salaisen tiedonhankinnan toimivaltuus on välttämätön esimerkiksi silloin, kun rikosta valmistellaan tietoverkon avulla ja rikoksen estäminen edellyttää tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa rajavartiomiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Peitellyn tiedonhankinnan voidaan arvioida olevan monissa tilanteissa tarpeellista ja välttämätöntä rikoksen estämiseksi.

Tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan peitellyn tiedonhankinnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitellyssä tiedonhankinnassa, joten jälkikäteen olisi luotettavasti selvitettävissä, kuinka peiteltyä tiedonhankintaa suoritettaessa on toimittu. Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään tavanomaisen peitellyn tiedonhankinnan mahdollisia turvallisuusriskejä. Nämä seikat vaikuttavat siihen, että tietoverkossa suoritettavalle peitellylle tiedonhankinnalle olisi perusteltua olla alempi kynnys kuin muulle peitellylle tiedonhankinnalle.

Pakkokeinolain 1.10.2023 voimaan tulevan muutoksen perusteella poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Poliisilakiin ehdotettu muutos

Lain 5 luvun 10 §:n 7 momenttia muutettaisiin niin, että pykälän 6 momentissa tarkoitetusta tuntemattomasta henkilöstä käytettäisiin epäillyn sijasta poliisilain systematiikkaan paremmin sopivaa termiä henkilö. Muutos on tekninen.